

KENT PLANLAMADA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK GÜNDEMİ: BİR KAVRAMSALLAŞTIRMA DENEMESİ

Koray Özcan¹

¹Pamukkale Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
İletişim: korayozcan@pau.edu.tr

Özet

Sürdürülebilir kentsel gelişme gündeminin ana temasının, son otuz yıldır sürdürülebilirlik olgusu ile kent planlama disiplininin farklı bakış açıları eşliğinde kavramsallaştırılması üzerine yöneldiğini söylemek mümkündür. Bu araştırma; sürdürülebilirlik olgusunu, çevresel, mekânsal, sosyal, ekonomik ve kurumsal özellikleri eşliğinde kentsel planlama bağlamında ele alarak, kavramsal bir tartışma açmaktadır. Bu noktada temel konu; sürdürülebilir kentsel gelişme ile kentsel planlama arasındaki ilişkilerin kavramsallaştırılması olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, araştırmada sürdürülebilirlik ilkesi temelinde kentleşme, kent planlama, kent modeli ve koruma–yenileme gibi anahtar kavramların kapsam ve içeriğinin tanımlanması hedeflenmektedir. Bu araştırmanın mesleki ortak dil oluşturulmasına yönelik bir kavramsallaştırma denemesi olarak kentsel planlama pratiğine kuramsal bağlamda katkı koyacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kent Planlama, Kent Modeli, Kentsel Koruma–Yenileme, Kentleşme, Sürdürülebilirlik.

SUSTAINABILITY AGENDA IN URBAN PLANNING AN ESSAY ON CONCEPTUALIZATION

Abstract

Mainstream literature on the sustainable urban development over the past three decades has tended to stress the concept of sustainability and its conceptualization from various perspectives in urban planning literature. Sustainability in this study is intensely debated through its ecologic, spatial, social, economic and institutional aspects in the context of urban planning. In this respect, this study is concerned with the conceptual relationship between sustainable development and urban planning. Here, the key concepts as depending on sustainable development are defined urbanization, urban planning, and urban conservation–regeneration. This popular conceptualization also enriches the theoretical scope of urban planning. In that respect, this study is a preliminary effort to create a common language on sustainable urban planning.

Keywords: Urban Planning, Urban Model, Urban Conservation–Regeneration, Urbanization, Sustainability.

1. Giriş: Bakış Açısı

“...Şehrin en iyi tanımına ulaştık bile;
Şehrin nüfusu, kendi kendine yeterliğİN
tüm gereksinimlerini karşılayabilecek kadar
geniş olmalı,
ama kolaylıkla denetlenemeyecek kadar
geniş olmamalıdır...”
Aristoteles, 1993: 204

Yukarıdaki alıntı, “kendine yeterliğİN tüm gereksinimlerini karşılamak” vurgusu temelinde ideal kent arayışı ile sürdürülebilirlik olgusu arasındaki etkileşimi açıklamaya yönelik öncül bir kavramsallaştırma olarak görülebilir. Bu tarihsel bağlam içinde; ilkel tarım odaklı neolitik köylerden, küresel sermaye döngüsü odaklı rekabetçi mega kentlere dek uzanan insan yerleşmelerinin mekânsal evrim sürecinde, ideal kent arayışlarının gerek sosyo-politik ve felsefi gerekse mekânsal ve işlevsel arka planında “sürdürülebilir kent” olgusunun var olduğunu söylemek olanaklıdır. Ancak, sürdürülebilirlik olgusunun ekolojik kaygılar eşliğinde bilimsel bağlamda kavramsallaştırılması ve kentsel terminolojisine eklenmesi, –şüphesiz– aşırı kentleşme–nüfus artışı ve çevre kirliliği gibi küresel sorunların radikal artış göstermesine koşut olarak ekolojik farkındalığın kurumsallaştığı son otuz yılda olmuştur.

Bu çerçevede, sürdürülebilirlik olgusunun “**Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu** tarafından 1987 yılında yayınlanan **Ortak Geleceğimiz Raporu** ile küresel gündem konusu edilerek, “bugünün kaynaklarını gelecek kuşakların gereksinimlerinden ödün vermeksizin karşılamak” ilkesi temelinde ekolojik, sosyal ve ekonomik bileşenler eşliğinde kavramsallaştırıldığını söylemek mümkündür. (WCED, 1987). Bu kavramsallaştırmanın kentsel planlama gündemindeki yansımalarının, sürdürülebilir gelişmenin ekolojik, sosyal ve ekonomik bileşenler eşliğinde yerel düzeyden başlatılması gereğine yapılan vurgu biçiminde olduğu görülmektedir. Bu vurgu, ekolojik taşıma kapasitesi–çevresel eşik değerlendirmeleri bağlamında üretim–tüketim–atık–geri kazanım döngüsünde kaynak ve enerji etkinliği–verimliliği temelinde çevre duyarlılığını öne alan sektörel politika ve stratejilerin gerekliliğine işaret olarak sayılabilir.

Kentsel binyıl olarak tanımlanan yirmi birinci yüzyılda ise Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği düzeyinde ortak politika ve stratejiler oluşturulması yoluyla çevresel kaynak ve değerlerin koruma–kullanma dengesi temelinde sürdürülebilir kılınmasına yönelik

arayışların ivme kazandığı görülmektedir. Bu arayışlar, sürdürülebilir kentsel gelişme ortak paydasında sözleşme, mutabakat ve tüzüklerden oluşan hukuksal metinler eşliğinde küresel bağlamda yaygın etki sağlanmasına yönelik kurumsal düzenlemeler ile somutlaştırılmaktadır (CEU, 2009; United Nations, 2009).

Bu araştırmanın amacı, üretim–tüketim–atık ve yeniden kullanım döngüsünde “çevresel kaynak ve değerlerin koruma–kullanma dengesi içinde gelecek kuşaklara aktarılması” ifadesi ile somutlaştırılan, bu yönüyle, son otuz yılın küresel gündem maddesi olan sürdürülebilirlik olgusunun kent planlama disiplini ile kavramsal açıdan ilişkilendirilmesidir. Daha açık bir ifadeyle, sürdürülebilirlik olgusunun kentsel planlama çalışmalarının farklı kapsam ve içerikteki konuları bağlamında çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal bileşenler ile ilişkilendirilerek, kavramsallaştırılmasıdır.

Bu kavramsallaştırmanın, kuramsal ya da uygulama düzeyinde gerçekleştirilen farklı kapsam–ölçek ve içerikteki kent planlama çalışmalarının sürdürülebilirlik ilkesi temelinde anlamlandırılarak, önceliklerinin vurgulanmasına yanısıra ulusal düzlemde kentsel terminolojisi¹ ve ifade dili birliği–ortaklığı oluşturma çabalarına katkı koyacağı düşünülmektedir.

2. Tarihsel Arka Plan: Sürdürülebilirlik ve Kent

Sürdürülebilirlik ilkesinin “kent planlama” gündemine konu edilmesi, 1992 yılında gerçekleştirilen **BM Çevre ve Kalkınma Konferansı**’nda **Yerel Gündem 21** olarak tanımlanan küresel ortaklık teması kapsamında “sürdürülebilir kentsel–kırsal gelişme stratejileri” olarak ifade edilen politika arayışları ile olmuştur (UNCED, 1992). Bu politika arayışlarının, sürdürülebilirlik temasının öncelikli konuları olarak vurgulanan çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenlere, katılım ve işbirliğine dayanan siyasalar eşliğinde yönetim bileşeninin de eklenmesi ile **Sürdürülebilir Kentler Programı** olarak kurumsallaştırıldığı söylenebilir (CEU, 2009). Dolayısıyla sürdürülebilirlik ilkesi, kentsel gelişme sürecinin çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasal–yönetimsel bileşenler eşliğinde yeniden kurgulanmasını ifade etmektedir.

¹ Ulusal düzlemde kentsel terminolojisine yönelik şu iki çalışma önemlidir: Keleş, R., 1998. *Kentsel terimler sözlüğü*. İmge Yayınları, İstanbul. Anonim, 2012. *Kent planlama ansiklopedik sözlük* (derleyen: Melih Ersoy), Ninova Yayınları, İstanbul.

Bu manada bakılırsa, 1994 yılında düzenlenen **Avrupa Sürdürülebilir Kent ve Kasabalar Konferansı** sonuç bildirisinde ortaya konan **Sürdürülebilirliğe Doğru Avrupa Kentler ve Kasabalar Şartı (Aalborg Şartı)** ile 1996 yılında gerçekleştirilen ve “Kent Zirvesi” olarak anılan **Birleşmiş Milletler Habitat II İnsan Yerleşimleri Konferansı** sonuç bildirisinde ifade edilen **“sürdürülebilir kentleşme”** vurgusu, kent planlama disiplini bağlamında ilk kavramsallaştırma çabası olarak değerlendirilebilir (ICLEI, 1994; United Nations, 1996). Bu kavramsallaştırmanın kapsam ve içeriği ise; 2000 yılında gerçekleştirilen **Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi–Kentsel Binyıl Bildirgesi** ile 2002 yılında düzenlenen **Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi** kapsamında sürdürülebilirlik vurgusu temelinde sağlıklı ve yaşanabilir kentsel gelişme arayışları biçiminde ifade edilmiştir (United Nations, 2000; WSSD, 2002).

Bu süreçte özellikle Avrupa Birliği kurumsal çerçevesi altında doğal, kültürel ve ekolojik kaynak ve değerler ile kentsel gelişme süreci arasında koruma–kullanma dengesinin kurulması yanı sıra sosyal bütünleşme, kültürel kimlik ve yaşanabilir kent temaları bağlamında sosyal, ekonomik, siyasal ve teknik altyapı çalışmalarının ivme kazandığını söylemek mümkündür. Bu anlamda **Avrupa Birliği** bünyesinde sürdürülebilir kentsel gelişme stratejilerine ilişkin olarak kurgulanan **Sürdürülebilir Mekânsal Gelişim Rehberi (2000)** ve **Kentsel Mevzuat (2004)**² çalışmaları ile **Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi (2007)** sürdürülebilir kentsel gelişme sürecine yönelik önemli kurumsal çabalar olarak görülmelidir (CEMAT, 2000; EUC, 2007). Bu çabaların Türkiye bağlamındaki yansıması ise sürdürülebilir kentsel gelişme sürecinin hukuksal ve mekânsal altyapısına yönelik yol haritası niteliğindeki “kentsel gelişme stratejisi eylem planları” hazırlanması biçiminde olmuştur (KENTGES, 2010).

Ancak, sürdürülebilirlik olgusu ile kentsel planlama disiplini arasındaki kavramsal etkileşiminin, gerek kongre–panel–sempozyum gibi akademik–bilimsel düzlemlerde gerekse uluslararası kurum–kuruluşlar, ulusal–yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri düzeyinde sıklıkla konuşulur–tartışılır olmasına rağmen (Aguirre, 2002); çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenler açısından henüz mekânsal–fiziksel boyutta kent planlama pratiğine yeterli ve etkin biçimde

aktarılmadığı, kentsel gelişme–kentleşme sürecinin daha da sürdürülemez duruma geldiği, bu bağlamda mekânsal ve işlevsel olabilirliği konusunda –*kentsel yoksulluk–yoksunluk, kentsel şiddet ve iklim değişikliği temelinde karbon salınımı artışı ile gıda temini ve su kaynakları yetersizliği gibi somut kanıtları temel alan*– farklı görüş ve tartışmalar olduğu gözardı edilmemelidir (Rees, 1997; Blowers ve Pain, 2000; Martino, 2009; North, 2010; Vallance ve Perkins, 2010; Dentinho, 2011; Fistola, 2011; Berger, 2014).

3. Kavramsallaştırma

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı; “*bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme hak ve olanaklarından ödün vermeksizin karşılamak ilkesi*” olarak tanımlanmaktadır (WCED, 1987). Başka bir ifadeyle; çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da gözönünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özeride bulunmaksızın, çevresel kaynaklar ile ekonomik gelişme–kalkınma arasında denge korunumunu esas alan çevreci ya da çevre öncelikli dünya görüşü olarak ifade edilebilir (Allaby, 1985; Ruckelshaus, 1989; Keleş ve Hamamcı, 1993).

Bu kavramsallaştırma bağlamında “sürdürülebilirlik” ile “kentbilim” arasındaki etkileşimin boyutlarını, üretim–tüketim–atık–geri kazanım döngüsü bağlamında çevresel kaynak ve değerlerin ya da koruma–kullanıma dengesini öne alan mekânsal gelişme politika ve stratejileri olarak değerlendirmek mümkündür. Nitekim kentleşme sürecinde yaşanan nüfus artışına koşut kentsel yayılma, kentsel şiddet ve mekânsal ayrımlaşma gibi sosyo–mekansal sorunlar ile çevre ve insan sağlığını tehdit eden toprak, su ve hava kirliliği gibi çok yönlü ekolojik sorunlar, sürdürülebilirlik olgusunu temel alan kentsel gelişme stratejilerini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramı, kentsel gelişme sürecini koruma–kullanma dengesinin gözetilmesi–korunması temelinde “çevre duyarlı strateji ve politikalar” geliştirilmesi–üretilmesine zorlayan bir planlama ölçütü olarak görülebilir.

Bu değerlendirmelere göre; ekonomik fayda temini ile sosyal–kültürel yaşam kalitesine dayalı mekânsal gelişme sürecinde, koruma–kullanma dengesi esas olmak üzere doğal ve kültürel mirasa ilişkin kaynak ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını vaz-

² Avrupa Kentsel Mevzuatı; sürdürülebilir gelişme sağlanmasına yönelik ortak çaba ve arayışlara ilişkin olarak gerçekleştirilen bir dizi hukuksal metinden oluşmaktadır. Bu metinler, 2000–Lille Eylem Programı, 2004–Rotterdam Kent Müktesebatı, 2005–Bristol Mutabakatı, 2007–Leipzig Şartı, 2008–Marsilya Final Raporu, 2010 Toledo Deklarasyonu ve 2015–Riga Deklarasyonu ile devam eden bir dizi ortak kentsel politika arayışlarıdır. Bkz. EU Urban Policies Information Website (urbanpolicies.eu)

geçilmez öncelik olarak kabul eden ekolojik yaklaşım olarak kavramsallaştırılabilir.

Sürdürülebilir Kentleşme

Kentleşme kavramı, tarımsal olmayan üretimin artması ve üretim–dağıtım ilişkilerinin çeşitlenmesinin–yoğunlaşmasının bir sonucu olarak belirli oranda nüfusun kentsel alanlara yönelmesi ile kentlerde yaşayan nüfusun ve kent sayısının artması olarak tanımlanabilir (Tekeli, 2011; Keleş, 2015, İspir, 1991). Ancak, kentsel yayılma ve hızlı nüfus artışına dayalı aşırı kentleşme sürecinde kentsel yoksunluk–yoksulluk, sosyal ayrımlaşma gibi sosyo–mekânsal sorunlar ile çevre kirliliği sorunlarının ortaya çıkması ile ekolojik taşıma kapasitesi/ayak izi, koruma–kullanıma dengesi, kültürel ve doğal miras kaynakları yönetimi gibi kavramların gündeme geldiği görülmektedir. Dolayısıyla, kentleşme dinamiklerini oluşturan ekolojik, mekânsal, sosyo–kültürel, ekonomik ve siyasal–kurumsal farklı kapsam–içerikteki bileşenler ile doğal kaynak ve değerler arasındaki etkileşimin sürdürülebilir kentleşme kavramı ortak paydasında yeniden tanımlanması gerekliliği açıktır.

Sürdürülebilir kentleşme, sağlıklı yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesinden, kentsel yoksulluk–yoksunluğun giderilmesine, kentsel yığılma ve aşırı nüfus artışının önlenmesinden, mekânsal ayrımlaşma ve kentsel şiddetin azaltılmasına, kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitlilik ve doğal yaşama alanlarının korunmasından, beslenme–gıda ve temiz–güvenilir su bulma–kullanma olanakları sağlanmasına, yenilenebilir enerji kaynakları etkin–verimli kullanımı ve geri dönüşüm sistemlerinin yaygınlaştırılmasından, ekolojik tabanlı kentsel gelişme modellerinin geliştirilmesine dek uzanan mekânsal, sosyal–ekonomik ve siyasal–kurumsal bileşenlerin tanımladığı, kapsam ve içerik açısından yere özgü farklılıklar gösteren, insan–çevre bağlamında birlikte yaşamı esas alan, çevreye duyarlı mekânsal ve işlevsel gelişme süreci olarak ifade edilebilir (Allen ve You, 2002; Allen, 2009; Cohen, 2006; Hopwood ve Mellor, 2007; Nichol ve ark., 2013; Salet, 2014).

Bu açıdan bakılırsa, *sürdürülebilir kentleşme* olgusunun mekânsal altyapı ve sosyo–ekonomik yaşam biçimi temelinde yere özgü olma açısından mekânsal–işlevsel ve demografik öncelikler bağlamında farklılıklar gösterebileceğini söylemek mümkündür. Bu farklılıklar, insan yerleşmelerinin jeo–morfolojik yapı bağlamında yere özgü konumsal niteliklerinden, sosyo–kültürel özgünlüklerine, ekonomik bağlamda üretim–dağıtım sistem ve teknolojileri ile siyasal–kurumsal örgütlenme biçimlerine dayandırılabilir.

Sürdürülebilir Kentsel Planlama

Sürdürülebilir kentsel planlama, kentsel arazi kullanım biçiminin değişim ve gelişimine dönük karar alma–verme mekanizmalarında sosyal örgütlenmelerin rolünü etkinleştiren ve toplumsal faydaları gözeten, planlama sürecinin her aşamasında şeffaflık ve geniş katılım ilkeleri temelinde aktörler arasında işbirliğini ön plana alan, kentsel gelişim sürecinde çevresel kaynak ve değerleri koruma–kullanma dengesi içinde gözeterek, kültürel miras değerleri ve ekosistemlerin korunmasını öncelikli ilke edinen, kentsel arazi kullanım düzeni ve ulaşım sistemi kararlarında ekolojik kaynakların korunmasını ön plana almanın yanısıra kentsel gelişmenin mekânsal sınırlarını ekolojik kaynak ve değerler esas olmak üzere tanımlayan, çevreci–ekolojik öncelikli planlama yaklaşımı olarak ifade edilebilir (Geenhuisan ve Nijkamp, 1994; Fawcett–Thompson, 1996; Diepen ve Voogd, 2001; Alshuwaikhat ve Nkwenti, 2002).

Başka bir ifadeyle, doğal ve kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğine, enerji ve kaynakların etkin–verimli ve tasarruflu kullanımının sağlanmasına, kentsel sosyal yaşam kalitesinin artırılarak kentsel mekânların sağlıklı ve yaşanabilir kılınmasına, kentsel üretim–tüketim–atık–geri kazanım zincirinin çevresel kaynak ve değerler üzerindeki olumsuz etkilerinin (ekolojik ayak izleri) bertaraf edilmesi ve geri dönüşüm ya da yeniden kullanım olanaklarının yaygınlaştırılmasına dönük çevresel, mekânsal, sosyal–kültürel, ekonomik ve yönetsel hedefler içeren uzun dönemli vizyon ve geniş kapsamlı stratejik planlama anlayışıdır.

Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

Üçüncü binyılda sosyo–mekânsal, ekonomik ve teknolojik tabanlı gelişmelerin kentsel gelişme süreçleri üzerindeki etkileri; kentsel arazi kullanım düzeninden, konut alanlarına, üretim alanlarından, ulaşım–iletişim sistemlerine, açık–yeşil alan kullanımlarından, tarihsel ve kültürel miras alanlarına dek uzanan bir dizi mekânsal ve işlevsel değişim–dönüşüm biçiminde olmaktadır (Newman, 1999; Diepen ve Voogd, 2001; Næss, 2001; Alshuwaikhat ve Nkwenti, 2002; Thorns, 2002).

Bu değişim–dönüşüm sürecinde, “sürdürülebilirlik” kavramının kentsel gelişme dinamiklerinin temel belirleyicisi olarak çevresel, sosyal ve ekonomik hedefler bağlamında, özellikle işbirliği–geniş katılım ve şeffaf yönetim gibi yerel–ulusal ve uluslararası kurumsal–yönetsel ortaklıklar ile desteklenmesi gereğinin vurgulandığını söylemek mümkündür (Keleş

2002; Meadowcroft, 2007; Focht, 2008; Lange ve ark. 2013).

Nitekim *Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Eylem Planı* kapsamında kentsel alanların gelişmesine yönelik temel hedefler sürdürülebilirlik ön şartına bağlanarak; [1] *ekonomik refah ve istihdamın güçlendirilmesi*, [2] *sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri temelinde sağlıklı ve yaşanabilir kentsel alanlar oluşturulmasına yönelik olarak kentsel yenileme eylemlerinin teşvik edilmesi*, [3] *kentsel çevre ve kaynakların korunması-geliştirilmesi*, [4] *geniş katılım ve işbirliğini temel alan şeffaf yönetim mekanizmasının kurulması* olmak üzere 4 (dört) başlık altında sıralanmıştır (CEC, 1999).

Bu çerçevede, sürdürülebilir kentsel gelişme; kentsel üretim-tüketim zincirinde çevresel yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların sürdürülebilir kullanımından, siyasal-yönetimsel yapılanmalar ve demokratik örgütlenmelerin eş merkezli olarak rol aldığı, geniş katımlı ve işbirlikçi planlama modellerine, kentsel nüfusun temel insan haklarından ve gelir dağılımından sosyal adalet ilkesi temelinde eşit faydalanmasından, kentsel yoksulluk-yoksunluk ve şiddetin azaltılmasına, kentlerin sağlıklı ve yaşanabilir kılınmasından, kentsel gelişmenin çevresel kaynak ve değerler üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesine dek uzanan mekânsal, sosyal-ekonomik, çevresel ve siyasal-kurumsal birden çok bileşenin yönlendirdiği çevreci bir kalkınma modeli olarak tanımlanabilir (Blowers, 1992; Drakakis-Smith, 1995; Mega, 1996; Haughton, 1997; Satterthwaite, 1997; Bayram 2001; Tekeli, 2001).

Sürdürülebilir Kent Modeli

Son yirmi yıldır, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde kentlerin mekânsal ve işlevsel açıdan yeniden yapılandırılmasında ekolojik unsurların etkin olduğu kentsel gelişme biçimlerine yönelik planlama yaklaşımları ile gelişme modelleri-tipolojilerin tartışılmaya başlandığı bilinmektedir (Yanarella ve Levine, 1992; Breheny, 1992; Haughton, 1997; Jabareen, 2006; Finco ve Nijkamp, 2001; Barbosa ve ark., 2014).

Bu yaklaşımların öncelikli hedeflerinin, bireysel araç kullanımının azaltılmasından, üretim-tüketim-atık dengesinin kurulmasına, enerji sistemlerinde geri dönüşüm modellerinin benimsenmesinden, doğal yaşama ortamlarının korunmasına ve ekolojik ayak izlerinin azaltılmasına, sosyal-kültürel yaşam biçimi ve ekonomik altyapı olanaklarından toplumun tüm kesimlerinin sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri temelinde eş düzeyde faydalanması yoluyla kentsel yoksulluğun-yoksulluğun azaltılmasına dek uzanan bir dizi mekânsal, sosyal-kültürel, ekonomik, çevresel ve kurumsal

bileşenlere dayandığı söylenebilir (Niemelä, 1999; Diepen ve Voogd, 2001; Naes, 2001).

Bu bileşenler eşliğinde kentsel yerleşmelerin geleceğine yönelik model arayışlarının, geniş katılım ve işbirliğini temel alan planlama yaklaşımları esas olmak üzere kentsel arazi kullanım düzeni ve kent formları üzerinde bir taraftan ekolojik unsurların etkin kılınmasını, diğer taraftan ise kentsel hizmetlere erişilebilirliği ya da ulaşılabilirliği kolay kılacak işlevsel birlikteliği-ortaklığı temel alan mekânsal gelişme modelleri biçiminde olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde 2 (iki) farklı mekânsal gelişme stratejisi ya da kentsel gelişme modelinin öne çıktığı görülmektedir.

Birincisi, kentsel arazi kullanım düzeni üzerinde çevresel kaynak ve değerlere ilişkin mekânsal-işlevsel stratejileri öne alarak, kentsel form üzerinde açık-yeşil alan kullanımlarının etkin kılındığı **“yeşil kent”** ya da **“ekolojik kent”** olarak ifade edilen mekânsal gelişme modelidir. Bu model, sosyal, kültürel ve ekonomik aktivite alanlarına sahip, farklı işlev ve nitelikte açık-yeşil alan kullanımları-yeşil sistemler ile kuşatılan, ortalama 10.000-30.000 nüfus kapasiteli, kendine yeten alt toplumsal ünite ya da mahalle ünitelerinden oluşan kentsel gelişme biçimini olarak tanımlanabilir (Campbell 1996; Beatley, 2000; Low ve ark., 2005; Brett-Crowther, 2011; Pérez-Urrestarazu ve ark., 2015).

İkinci gelişme modeli olarak öne çıkan **“kompakt kent”** ise; kentsel enerji ve kaynak tüketiminin azaltılmasından, bireysel araç kullanımının sınırlandırılmasına ve çevresel kaynak olarak kentsel toprakların kullanımını ya da ekolojik ayak izinin etkisini en aza indirmeye dek uzanan kentsel üretim-tüketim ve dağıtım organizasyonlarının değişen/dönüşen teknolojik koşullar eşliğinde mekânsal boyut ve demografik büyüklük bağlamında yeniden tanımlanmasına yönelik bir dizi hedefe dayanmaktadır. Bu model, karışık ya da karma arazi kullanım düzeni olarak adlandırılan, kentsel arazi kullanım düzeninin harmanlandığı ya da iç içe geçtiği, yüksek yoğunluklu yapılaşma kararları ile kentsel toprakların en uygun kullanımının hedeflendiği, tek ya da çok odaklı toplu kentsel gelişme-tasarım biçimi olarak tanımlanabilir (Haughton ve Hunter, 1994; Frey, 1999; Burgess, 2000; Burton, 2000; Hall, 2000; Marker, 2005; Neuman 2005; Newman ve Kenworthy, 2006).

Buraya kadar genel hatları ile özetlenen her 2 (iki) kentsel gelişme modelinin ortak mekânsal-işlevsel ilkeleri; [a] geri dönüşüm sistemleri eşliğinde kentsel üretim-tüketim-atık zinciri dengesinin korunması, [b] kentsel/kırsal doğal yaşama ortamlarının rasyonel kullanımını etkin kılacak kentsel ve bölgesel ölçekli

açık–yeşil alan sistemleri kurulması ve kentsel tarımın desteklenmesi, [c] doğal kaynak ve ekosistemlerin korunması–geliştirilmesi, [d] kentsel arazi kullanım düzeni üzerinde ekolojik unsurların etkin olmasını ya da çevresel kaynak kullanımını en aza indirecek mekânsal gelişme stratejilerinin üretilmesi olarak sıralanabilir (Botkin ve Beveridge, 1997; Hourihan, 2000; Jim, 2004).

Bu çerçevede, *sürdürülebilir kent modeli*; küreselleşme sürecinde iletişim-ulaşım ya da üretim-dağıtım sistem ve teknolojilerindeki gelişmelere koşut olarak doğal kaynak ve enerji kullanım–tüketim–atık zincirinde geri dönüşüm ya da yeniden kullanım sistemlerinin etkin kılınmasından, sosyal–ekonomik yaşam kalitesinin yükseltilmesine, sınıfsal farklılıkların ve yoksunlukların giderilmesinden, kentsel hizmetlerden eş düzeyde faydalanma olanakları yaratılmasına, kültürel miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilir kentsel gelişmeyi sağlayabilecek örgütlü ve katılımcı yönetim mekanizmalarının kurulmasına dek uzanan sosyal–ekonomik, ekolojik, kurumsal bileşenler eşliğinde, insan yerleşmelerinin kentsel ya da bölgesel düzeydeki çevresel yansımalarının/etkilerinin (ekolojik ayak izleri) azaltılarak, sağlıklı, yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel çevreler oluşturulabilmesine dönük çözüm arayışlarını içeren kentsel gelişme modeli olarak tanımlanabilir.

Sürdürülebilir Kentsel Koruma

Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi (2000)’nde ‘kentsel binyıl’ olarak ifade edilen üçüncü binyılda; kentsel yerleşmelerin, özellikle tarihsel kentlerin, kültürel miras varlıklarının biçimlendirdiği yerel kimlik ve özgün karakteristik değerlerinin, geniş katılım, işbirliği ve şeffaflık ilkelerini temel alan planlama yaklaşımları eşliğinde sürdürülebilir korunması ve geliştirilmesine dönük arayışların, koruma planlamasının ana gündemini oluşturduğu görülmektedir (Drost, 1996; Larkham, 1996; Steinberg, 1996; Thorns, 2002; Tweed ve Sutherland, 2007). Bu gündemin içeriğini; tarihsel kentlerin ortak bellek ve geçmişin kanıtları niteliğindeki kültürel mirasa konu olan koruma alanlarının küresel sermayeden pay alma arayışları içinde, yerel kimlik değerlerinin ulusal-uluslararası düzlemde kentsel ya da kültürel turizm politikaları eşliğinde sürdürülebilir korunmasına–geliştirilmesine yönelik planlama stratejileri üretilmesi uğraşları biçimlendirmektedir (Tiesdell ve ark., 1996; Ashworth ve Tunbridge, 2000).

Bu uğraşların, kültürel mirasa konu tarihsel çevrelerle ilgili gerek mekânsal karakteristik gerekse işlevsel kimlik bağlamında ortaya çıkabilecek beklenti ve talepler ile sosyal–ekonomik yapı ve teknik altyapı sorunlarına ilişkin üretilen sürdürülebilir planlama

model(ler)i yoluyla yeniden imarı ya da canlandırılması üzerine yöneldiği söylenebilir (Delafons, 1997; Strange, 1997; Bonnette, 2001; Nasser, 2003; Stubbs, 2004; Grewcock, 2006; Rodwell 2007; Cristian, 2014). Bu noktada, tarihsel kentlerde, özellikle turizm politikaları eşliğinde biçimlendirilen yeniden imar sürecinin, kültürel mirasa konu olan kentsel koruma alanları üzerinde küresel ve yerel düzlemlerde sunulan ya da talep edilen mekânsal ve işlevsel gereksinimler açısından nicel ve nitel düzeyde değişim/dönüşümlere neden olacağını da gözardı etmemek gerekir. Dolayısıyla, bu değişim/dönüşüm sürecinde; kentsel koruma politikaları ile planlama araç ve modellerinin sürdürülebilirlik ortak paydasında, ‘sürdürülebilir kentsel koruma’ kavramı ile ele alınarak, tanımlanması önemli görülmelidir.

Bu çerçevede ‘*sürdürülebilir kentsel koruma*’, planlama politika ve stratejilerine ilişkin karar alma-verme süreçlerinde toplumsal örgütlenmelerin rolünü etkinleştiren, toplumsal faydaları eşitlik ilkesi temelinde gözetilen, geniş kapsamlı katılım ve şeffaflık ilkesini temel alan işbirlikçi planlama yaklaşımı eşliğinde kültürel miras değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik planlama uğraşı olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, kültürel miras değerlerini gerek kültürel süreklilik ve sosyal çeşitliliğin korunması–yaşatılması gerekse ekonomik gelişme–canlanma sağlanması açısından stratejik mekânsal planlama yaklaşımı temelinde ele alan geniş kapsamlı ve bütünlük koruma yaklaşımını ifade etmektedir.

Bu yönüyle, kentsel bilgi birikim sürecinin temel kaynakları ve geçmişin kanıtları niteliğindeki kültürel mirasa konu olan yerel kimlik değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını, stratejik mekânsal planlama yaklaşımı temelinde salt fiziksel içeriğin ötesinde sosyal–kültürel, ekonomik ve yönetsel–kurumsal sürdürülebilirlik içerikleri açısından da ele alan mekânsal koruma-geliştirme stratejilerini içermektedir.

Sürdürülebilir Kentsel Yenileme

Küreselleşme sürecinde ulusal ya da uluslararası düzeyde ekonomik ilişkiler ağı ve iletişim sistem ve teknolojilerindeki gelişmelerin, kentsel mekânlar üzerindeki yansımaları, küresel sermayeden pay alma arayışına koşut olarak üretilen kapsamlı ve büyük kentsel projeler eşliğinde kentsel alanların/kent parçalarının sosyo–mekânsal ve işlevsel–sektörel bağlamda yenilenmesi – geliştirilmesi biçiminde olmaktadır.

Bu noktada, mekânsal altyapı ve sosyal arka plan bağlamında 2 (iki) konu ön plana çıkmaktadır:

Birincisi, yenileme sürecinin popülist siyasalara köklenen, bütüncül olmayan, kentsel bütün ile ilişkilendirilmeyen, noktasal projeler yerine, bütüncül planlama yaklaşımları eşliğinde ele alınması gerekliliğidir. Bu bağlamda bakılırsa; kentsel alanların mekânsal ve sosyo-kültürel süreklilik-bütünlük sağlanması ve 'mekânın özgün yere' dönüştürülmesi temel ilke olmak üzere "stratejik öncelikli planlama alanları" ve 'ayrıntıda kentsel tasarım proje alanları' biçiminde ifade edilen çok boyutlu kentsel tasarım çalışmaları düzeyinde ele alınarak, programlandırılması önemlidir (Bilsel, 1987; Bademli, 1992; Çubuk, 1994; Konuk, 1994; Carmona, 2001; Albrechts, 2006).

İkincisi ise; fiziksel açıdan yıpranan köhneleşmiş ve sosyal-teknik altyapı olanaklarından yoksun kent parçaları ya da mahalleler ile kültürel miras değerlerine sahip tarihsel kentsel dokuların, yenilenme sürecinde salt çevresel ve mekânsal içerikler açısından değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetsel içerikler açısından da sürdürülebilir kılınmasıdır (Hudson ve Evans, 2005; Jones ve Evans, 2008; Winston 2009).

Bu noktada; özellikle fiziksel açıdan yıpranan ve köhneleşen ya da mekânsal ayrımlaşmanın yaşandığı, sosyal açıdan köhneleşmiş (slum) kent parçalarının, salt fiziksel ve çevresel değil aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetsel sürdürülebilirlik içerikleri eşliğinde mahalle kurgusu kapsamında yeniden ele alınarak tasarlanmasına yönelik yenileme çabalarının ön plana çıktığı söylenebilir (Bueren ve ark., 2002; Engel-Yan ve ark., 2005; Choguill, 2008).

Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Eylem Planı kapsamında belirlenen öncelikli hedefler arasında; "sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri" temelinde sağlıklı ve yaşanabilir kentsel alanlar oluşturulmasına yönelik olarak kentsel yenileme eylemlerinin teşvik edilmesi gerekliliği gözönüne alınır; sürdürülebilirlik ilkesinin odak olduğu kentsel yenileme sürecinin öncelikli hedef ve sonuçlarına vurgu yapıldığı söylenebilir (CEC, 1999). Bu önceliklerin, kentsel mekânların sosyal adalet ve eşitlik ilkesi temelinde sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan iyileştirilmesinin yanısıra teknik ve hukuki altyapı açısından da kurumsal anlamda yeniden örgütlenmesini zorunlu kıldığı açıktır. Başka bir ifadeyle, kentsel yerleşmelerdeki fiziksel köhne alanları ile tarihsel kentsel dokuların, mekânsal ve işlevsel açıdan sağlıklı ve yaşanabilir mekânlara dönüştürülmesi yoluyla kentsel yaşam kalitesinin yükseltilerek, mekânsal/fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan sürdürülebilir kılınmasıdır.

Bu bilgilendirmeler eşliğinde sürdürülebilirlik kavramının odak olduğu bir kavramsal içerik tanım-

lanırsa; sosyal, kültürel ve teknik altyapı açısından yetersiz kalan veya işlevini kaybeden ya da kültürel miras varlığı açısından korunması gerekli kentsel alan ve dokuların, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde sosyo-mekânsal ve işlevsel açıdan dönüşümüne veya geliştirilmesine ya da yeniden canlandırılmasına yönelik üretilen politika ve stratejiler biçiminde ifade edilebilir. Daha açık bir ifadeyle; "sürdürülebilir kentsel yenileme" kavramı, mevcut yasa ve yönetmeliklerce tanımlanmış uygulama araçları kullanılarak üretilen özel tasarım projeleri ya da özel yasa ve yönetmelikler kullanılarak oluşturulmuş planlama kararlarına dayanan, kamu ya da özel sektör veya sivil toplum kuruluşları işbirliği yoluyla kentsel dokuların, sürdürülebilirlik ilkesi temelinde şeffaf ve geniş katılıma dayanan işbirliği modelleri eşliğinde yenilenmesine dönük eylemler bütünü olarak değerlendirilebilir.

4. Sonuç

Araştırma ile hedeflenen, kent planlama terminolojisi ya da bilim dilinde varolan birtakım kavramlara Türkçe karşılıklar üretilmesi ya da alternatifler sunulmasının ötesinde kent planlama güncel gündemine konu edilen kavramlara kapsam ve içerik açısından işlevsellik kazandırılmasıdır. Bu yönüyle bakılırsa; sürdürülebilirlik ilkesini önceleyen birtakım kavramların, çevresel, mekânsal, sosyal, ekonomik ve kurumsal bileşenler eşliğinde gerek kavramsal-kuramsal temeller gerekse planlama-uygulama çalışmaları bağlamında planlama disiplini açısından anlamlandırılmasıdır. Dolayısıyla, bu anlamlandırma, salt fiziksel/mekânsal kapsam ve içeriğin tanımlanmasının ötesinde, sosyal-kültürel arka plan, ekonomik boyut, yönetsel-kurumsal açılımlar eşliğinde ekolojik bağlam ile planlama disiplininin kavramsal temelde bütünleştirilmesi-ilişkilendirilmesi olarak görülmelidir.

Araştırmanın kentsel planlama gündeminin gerek güncel terminolojik tartışmalarına gerekse ekolojik tabanlı planlama ve uygulama çalışmalarına, kapsam ve içeriğe yönelik anlamlandırma çabaları eşliğinde farklı ve geniş kapsamlı bir bakış açısı sunacağı söylenebilir. Bu açıdan, sürdürülebilirlik olgusu bağlamında kent planlama gündemine ilişkin birtakım kavramların kapsam ve içeriğinin tanımlanmasına yönelik bu araştırma, planlama disiplini bağlamında özgün-özel mesleki dil dağarcığının gelişimi ve ortak dil oluşturulmasına yönelik bir ön uğraş olarak değerlendirilmelidir.

5. Kaynaklar

- Aguirre, B. E., 2002. Sustainable development as collective surge. *Social Science Quarterly*. 83 (1): 101–118.
- Albrechts, L., 2006. Bridge the gap: from spatial planning to strategic projects. *European Planning Studies*. 14 (10): 1487–1500.
- Allaby, M., 1985. Sustainability, *Macmillan Dictionary of the Environment*. Palgrave Macmillan, London.
- Allen, A. and You, N., 2002. *Sustainable urbanisation: bridging the green and brown agendas*, UCL Development Planning Unit in collaboration with DFID and UN–Habitat, London.
- Allen, A., 2009. Sustainable cities or sustainable urbanisation? *UCL's Journal of Sustainable Cities*. University College London Urban Laboratory, London.
- Alshuwaikhat, H. M. and Nkwenti, D.I., 2002. Visualizing decision making: perspectives on collaborative and participative approach to sustainable urban planning and management. *Environment and Planning B: Planning and Design*. 29 (4): 513–531.
- Anonim, 2012. *Kent planlama ansiklopedik sözlük* (derleyen: Melih Ersoy), Ninova Yayınları, İstanbul.
- Aristoteles, 1993. *Politika*. Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Ashworth, G.J. and Tunbridge, J.E., 2000. *The tourist–historic city: retrospect and prospect of managing the heritage city*. Pergamon Press, Oxford.
- Bademli, R.R., 1992. Kent planlamasında yeni gündem: kentsel proje vurgulu eylemli planlama. *Kent Kooperatifçiliği Altıncı Teknik Semineri*. Ankara, 60–69.
- Barbosa, J.A., Bragança, L. and Mateus, R., 2014. New approach addressing sustainability in urban areas using sustainable city models. *International Journal of Sustainable Building Technology and Urban Development*. 5 (4): 297–305.
- Bayram, F., 2001. Sürdürülebilirlik kentsel gelişme: araçlar, yaklaşımlar ve Türkiye. *Cevat Geray'a Armağan*. Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 251–264.
- Beatley, T., 2000. *Green urbanism: learning from European cities*. Island Press, Washington.
- Berger, M., 2014. The unsustainable city. *Sustainability*. 6 (1): 365–374.
- Bilsel, S. G., 1987. *Öncelikli alan planlaması*. Basılmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Blowers, A. and Pain, K., 2000. The unsustainable cities. In: *Understanding Cities; Unruly Cities*. S. Pile, C. Brook, G. Mooney (Eds.), Routledge Press, New York, 247–298.
- Blowers, A., 1992. Sustainable urban development: the political prospects, In: *Sustainable development and urban form*. M. Breheny (ed.), Pion Limited Press, London, 24–38.
- Bonnette, M., 2001. Strategies for sustainable urban preservation, In: *Historic cities and sacred sites: cultural roots for urban future*. JM–Brown, E. Shluger, I. Serageldin (Eds.), World Bank Publication, Washington DC, 131–137.
- Botkin, D. B. and Beveridge, C. E., 1997. Cities as environments. *Urban Ecosystem*. 1 (3): 3–19.
- Breheny, M.J., 1992. Sustainable development and urban form: An introduction. In: *Sustainable Development and Urban Form*. M.J. Breheny (Ed), Pion Limited Press, London, 1–23.
- Brett–Crowther, M., 2011. The green city: ideal and necessity. *International Journal of Environmental Studies*. 68 (5): 737–749.
- Bueren, E. M. van, Bougrain, F. and Knorr–Siedow, T., 2002. Sustainable neighbourhood rehabilitation in Europe: from simple toolbox to multilateral learning. In: *The Theory and Practice of Institutional Transplantation. Experiences with the Transfer of Policy Institutions*, WM. De Jong, K. Lalenis ve VD. Mamadouh (Eds.), Kluwer Academic Publishers, 263–279.
- Burgess, R., 2000. The compact city debate: A global perspective. In: *Compact Cities: Sustainable Urban Forms for Developing Countries*. R. Burgess ve M. Jenks (Eds.), Spon Press, New York, 9–24.

- Burton, E., 2000. The Compact city: just or just compact? A preliminary analysis. *Urban Studies*. 37 (11): 1969–2001.
- Campbell, S., 1996. Green cities, growing cities, just cities? Urban planning and the contradictions of sustainable development. *American Planning Association. Journal of the American Planning Association*. 62 (3): 296–312.
- Carmona, M., 2001. Sustainable urban design: A possible agenda. In: *Planning for a Sustainable Future*. S. Batty, A. Layard, S. Davoudi (Eds.), Spon Press, New York, 165–192.
- CEC (Commission of the European Communities), 1999. *Sustainable urban development in the European Union: A framework for action*. Commission of the European Communities, Bruxelles.
- CEMAT (European Conference of Ministers responsible for Regional Planning), 2000. *Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent*. 12th Session of the European Conference of Ministers responsible for Regional Planning (7–8 Eylül 2000). Council of Europe, Hannover.
- CEU (Council of Europe), 2009. *Manifesto for a New Urbanity European: Urban Charter II*. Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- Choguill, C. L., 2008. Developing sustainable neighbourhoods. *Habitat International*. 32: 41–48.
- Cohen, B., 2006. Urbanization in developing countries: current trends, future projections, and key challenges for sustainability. *Technology in Society*. 28, 63–80.
- Cristian, D., 2014. Culture, sustainable urban development and urban regeneration. *Revista Economică*. 66 (6): 23–38.
- Çubuk, M., 1994. Kentsel gelişmenin yönlendirilmesinde kentsel tasarım ve yeni denge araçları, 4. *Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu* (26–27 Mayıs 1993). Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, XXIII–XXVIII.
- Delafons, J., 1997. *Sustainable conservation, politics and preservation; a policy history of the built heritage (1882–1996)*. Spon Press, London.
- Dentinho, T.P., 2011. Unsustainable cities; A tragedy of urban infrastructure. *Regional Science Policy and Practice*. 3 (3): 231–247.
- Diepen, A.V. and Voogd, H., 2001. Sustainability and planning: Does urban form matter? *International Journal of Sustainable Development*. 4 (1): 59–74.
- Drakakis–Smith, D., 1995. Third world cities; sustainable development 1. *Urban Studies*. 32 (4–5): 659–677.
- Drost, A., 1996. Developing sustainable tourism for world heritage sites. *Annals of Tourism Research*. 23 (2): 479–484.
- Engel–Yan, J, Kennedy, C, Saiz, S. ve Pressnail, K., 2005. Towards sustainable neighbourhood: the need to consider infrastructure interaction. *Canadian Journal of Civil Engineering*. 32 (1): 45–57.
- EUC (European Commission), 2007. *Leipzig Charter; Integrated urban development and sustainable European cities*. European Union, Leipzig.
- Fawcett–Thompson, M., 1996. The urbanist revision of development. *Urban Design International*. 1 (4): 301–322.
- Finco, A. and Nijkamp, P., 2001. Pathways to urban sustainability. *Journal of Environmental Policy and Planning*. 3 (4): 289–302.
- Fistola, R., 2011. The unsustainable city: urban entropy and social capital: the need of a new urban planning. *Procedia Engineering*. 21, 976–984.
- Focht, W., 2008. Governance for sustainability. *Environmental Politics*. 17 (1): 131–137.
- Frey, H., 1999. *Designing the city: towards a more sustainable urban form*. E and FN Spon Press, New York.
- Geenhuisan, MV. and Nijkamp, P., 1994. Sürdürülebilir kenti nasıl planlamalı? *Toplum ve Bilim Dergisi*. 64–65: 129–140.
- Grewcock, D., 2006. Museums of cities and urban futures: new approaches to urban planning and the opportunities for museums of cities. *Museum International*. 58 (3): 32–42.
- Hall, A. C., 2000. A new paradigm for local development plans. *Urban Design International*. 5 (2): 123–140.

- Haughton, G. and Hunter, C., 1994. *Sustainable cities*. Jessica Kingsley Press, London.
- Haughton, G., 1997. Developing sustainable urban development models. *Cities*. 14 (4): 189–195.
- Hopwood, B. ve Mellor, M., 2007. Visioning the sustainable city. *Capitalism Nature Socialism*. 18 (4): 75–89.
- Hourihan, K., 2000. Urban planning in the twentieth century. *Urban History*. 27 (3): 384–396.
- Hudson, A. and Evans, T., 2005. Regeneration and sustainability: the new language of planning. *Urban Design International*. 10: 87–94.
- ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives), 1994. *Aalborg Charter*. European Conference on Sustainable Cities and Towns, (24–27 Mayıs 1994), Aalborg.
- İspir, E. G., 1991. *Şehirleşme ve meseleleri*. Gazi Büro Yayınları, Ankara.
- Jabareen, Y. R., 2006. Sustainable urban forms, their typologies, models, and concepts. *Journal of Planning Education and Research*. 26: 38–52.
- Jim, C. Y., 2004. Green–space preservation and allocation for sustainable greening of compact cities. *Cities*. 21(4): 311–320.
- Jones, P. and Evans, J., 2008. *Urban regeneration in the UK*. Sage Publications Limited, London.
- Keleş, R. and Hamamcı, C., 1993. *Çevrebilim*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R., 1998. *Kentbilim terimleri sözlüğü*. İmge Yayınları, İstanbul
- Keleş, R., 2002. Sustainable development, international cooperation and local authorities. *Ekistics*. 69 (415–416–417): 333–336.
- Keleş, R., 2015. *Kentleşme politikası*, İmge Yayınları, Ankara.
- KENTGES (Kentsel Gelişme Stratejisi) 2010. *Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010–2023)*. T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Konuk, G., 1994. Büyük kentsel projelerin kentsel gelişmedeki rolü, 4. *Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu* (26–27 Mayıs 1993). Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 115–124.
- Lange, P., Driessen, P.P.J., Sauer, A., Bornemann, B. and Burger, P., 2013. Governing towards sustainability–conceptualizing modes of governance. *Journal of Environmental Policy and Planning*. 15 (3): 403–425.
- Larkham, P.J., 1996. *Conservation and the city*. Routledge Press, London.
- Low, N., Gleeson, B., Green, R. and Radovic, D., 2005. The green city: sustainable homes. In: *Sustainable Suburbs*. N. Low (Ed.), Taylor and Francis Press, New York.
- Marker, B., 2005. Foundations of the sustainable compact city, *Global Built Environment Review*. 4 (3): 19–23.
- Martino, D., 2009. Sustainable cities: no oxymoron. *Ethics, Place and Environment*. 12 (2): 235–253.
- Meadowcroft, J., 2007. Who is in charge here? Governance for sustainable development in a complex world. *Journal of Environmental Policy and Planning*. 9 (3–4): 299–314.
- Mega, V., 1996. Our city, our future: towards sustainable development in European cities. *Environment and Urbanization*. 8 (1): 133–154.
- Naes, P., 2001. Urban planning and sustainable development. *European Planning Studies*. 9 (1): 503–524.
- Nasser, N., 2003. Planning for urban heritage places: reconciling conservation, tourism, and sustainable development. *Journal of Planning Literature*. 17 (4): 467–479.
- Neuman, M., 2005. The compact city fallacy. *Journal of Planning Education and Research*. 25:11–26.
- Newman, P.W.G. and Kenworthy, J.R., 2006. Urban design to reduce automobile dependence. *Opolis: An International Journal of Suburban and Metropolitan Studies*. 2 (1): 35–52.
- Newman, P.W.G., 1999. Sustainability and cities, extending the metabolism model. *Landscape and Urban Planning*. 44: 219–226.

- Nichol, J. E., King, B. and Ding, X., 2013. Sustainable urbanization. *International Journal of Remote Sensing*. 34 (3): 755–758.
- Niemelä, M., 1999. Ecology and urban planning. *Biodiversity and Conservation*. 8: 119–131.
- North, P., 2010. Unsustainable urbanism? Cities, climate change and resource depletion: A Liverpool case study. *Geography Compass*. 4 (9): 1377–1391.
- Pérez–Urrestarazu, Fernández–Cañero, R., Franco–Salas, A. ve Egea, G., 2015. Vertical greening systems and sustainable cities. *Journal of Urban Technology*. 22 (4): 65–85.
- Rees, WE., 1997. Is sustainable city an oxymoron? *Local Environment*. 2 (3): 303–310.
- Rodwell, D., 2007. *Conservation and sustainability in historic cities*. Wiley–Blackwell, Oxford.
- Ruckelshaus, WD., 1989. Toward a sustainable world. *Scientific American*. 261 (3): 66–175.
- Salet, W., 2014. The ladder of sustainable urbanization. *disP–The Planning Review*. 50 (4): 4–5.
- Satterthwaite, D., 1997. Sustainable cities or cities that contribute to sustainable development? *Urban Studies*. 34 (10): 1667–1691.
- Steinberg, F., 1996. Conservation and rehabilitation of urban heritage in developing countries. *Habitat International*. 20 (3): 463–475.
- Strange, I., 1997. Planning for change, conserving the past: towards sustainable development policy in historic cities. *Cities*. 14 (4): 227–233.
- Stubbs M., 2004. Heritage–sustainability: developing a methodology for the sustainable appraisal of the historic environment. *Planning, Practices and Research*. 19 (3): 285–305.
- Tekeli, İ., 2001. Sürdürülebilirlik kavramı üzerine irdelemeler. *Cevat Geray’a Armağan*. Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 729–746.
- Tekeli, İ., 2011. *Kent, kentli bakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Thorns, D. C., 2002. *The transformation of the cities: urban theory and urban cities*. Palgrave Macmillan Press, New York.
- Tiesdell, S., O., and Heath, T., 1996. *Revitalizing historic urban quarters*. Architectural Press, Oxford.
- Tweed, C. and Sutherland, M., 2007. Built cultural heritage and sustainable urban development. *Landscape and Urban Planning*. 83 (1): 62–69.
- UNCED (United Nations Conference on Environment and Development), 1992. *Rio Declaration on environment and development*. United Nations conference on environment and development (3–14 Haziran 1992), United Nations, Rio.
- UNITED NATIONS, 1996. *Second International Conference on Human Settlements (Habitat II)*. United Nations, Istanbul.
- UNITED NATIONS, 2000. *Millennium Declaration*. Millennium Summit of the United Nations (6–8 Eylül 2000), New York.
- UNITED NATIONS, 2009. *Planning–Sustainable Cities: Global Report on Human Settlements: United Nations Human Settlements Programme*. United Nations–Habitat, London.
- Vallance, S. and Perkins, H., 2010. Is another city possible? Towards an urbanised sustainability. *City*. 14 (4): 448–456.
- WCED (World Commission on Environment and Development), 1987. *Report of the World commission on environment and development: our common future*, Oxford University Press, Oxford.
- Winston, N., 2009. Urban regeneration for sustainable development: the role of sustainable housing? *European Planning Studies*. 17 (12):1781–1796.
- WSSD (World Summit on Sustainable Development), 2002. *Report of the World Summit on Sustainable Development*. World Summit on Sustainable Development (26 Ağustos–4 Eylül 2002), United Nations, Johannesburg.
- Yanarella, EJ. and Levine, RS., 1992. The sustainable cities manifesto: pretext, text and post–text, *Built Environment*. 18 (4): 301–313.